

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/115/132-135>

Xalid Həşimov

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
magistrant

UOT: 791.43

<https://orcid.org/0009-0002-8475-5357>

khaleedhashimov@gmail.com

Əqrəb mövsümü: janr, mövzu və populyarlıq kontekstində analiz

Xülasə

Bu məqalə müstəqil Azərbaycanın kino sənayesinin inkişafını və "Əqrəb mövsümü" mini serialının bu kontekstdəki rolunu araşdırır. Müstəqillik dövründə kino sənayesi yeni nəsil rejissorların və ssenaristlərin yaratdığı fərqli yanaşmalarla inkişaf edib. Bu inkişafda xüsusilə "Əqrəb mövsümü" serialının uğuru önə çıxır. Məqalədə serialın cəmiyyətin ailə və sosial məsələlərinə dair təqdim etdiyi dərin təhlillər və insan münasibətlərinə fərqli baxış bucağının əhəmiyyəti vurğulanır. Rejissor Emil Quliyev kriminal hadisələri sadəcə cinayət kimi yox, sosial problemlərlə bağlı olaraq izah edir. Serial həm də hüquqi maarifləndirmə funksiyasını yerinə yetirərək gəncləri cinayətkarlıqdan çəkindirməkdə mühüm rol oynayır. Serialın sosial şəbəkələrdə geniş müzakirəyə səbəb olması onun cəmiyyətə olan güclü təsirini göstərir.

Açar sözlər: "Əqrəb mövsümü", Emil Quliyev, televiziya serialı, semiotik analiz

Khalid Hashimov

Azerbaijan State University of Culture and Arts

Master student

UOT: 791.43

<https://orcid.org/0009-0002-8475-5357>

khaleedhashimov@gmail.com

Scorpio Season: Analysis in the Context of Genre, Theme, and Popularity

Abstract

This article explores the development of the cinema industry in independent Azerbaijan and the role of the mini-series "Agrab movsumu" ("Scorpion Season") within this context. During the period of independence, the film industry has evolved through new generations of directors and screenwriters offering different approaches. A key example of this development is the success of "Agrab movsumu" ("Scorpion Season"). The article highlights the importance of the deep analysis presented by the series on societal, familial, and social issues, as well as the unique perspective on human relationships. Director Emil Guliyev explains criminal events not merely as crimes, but in relation to social problems. The series also serves an educational function, helping to deter young people from criminal behavior. The widespread discussion of the series on social networks further underscores its strong impact on society.

Keywords: "Scorpio Season", Emil Guliyev, television series, semiotic analysis

Giriş

Azərbaycan siyasi müstəqilliyini qazanandan bəri Azərbaycan kinosu əhəmiyyətli inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Bu inkişaf prosesi son zamanlar daha çox nəzərə çarpır. Ölkənin kino sənayesi həm sənətkarların yaradıcı fəaliyyətinin genişlənməsi, həm də texnoloji tərəqqinin gətirdiyi imkanlardan istifadə etməklə öz inkişafını sürətləndirir. Müxtəlif mövzulara toxunan filmlər həm

yerli, həm də beynəlxalq festivallarda diqqət çəkir və Azərbaycan kinosunun inkişafına töhfə verir. Kino sənayesinin inkişafında yeni nəsil rejissorlar və ssenaristlərin rolu böyükdür (Mulvey, 1975). Rejissor və ssenarist işinə görə fərqlənən, cəmiyyətin bir çox seqmentinə xitab edərək populyarlıq qazanan ekran işləri içərisində “Əqrəb mövsümü” mini serialı fərqlənir. İlk bölümündən serial böyük marağa səbəb olaraq sosial mediada olduqca çox müzakirə olundu. Bununla yanaşı, “Əqrəb mövsümü” YouTube platformasında baxış sayına görə digər müasir Azərbaycan filmlərindən fərqlənir. “Əqrəb mövsümü” sübut edir ki, Azərbaycanda yeni və keyfiyyətli filmlərin sayını artırmaq üçün özəl sektorunun inkişafına qayğı göstərmək, milli kinematoqrafiyanın təcrübə qazanmasına şərait yaratmaq lazımdır (Alexander, Camarero, Levitskaya, 2023).

Tədqiqat

“Əqrəb mövsümü”nü analiz etməzdən əvvəl tənqid üsulunu seçmək lazımdır. Çünki tənqid üsulunun seçilməsi filmin müxtəlif aspektlərini qiymətləndirmək üçün əsas yanaşmanı müəyyən edir və filmin strukturunu, mövzusunun və vizual elementlərinin necə təhlil ediləcəyinə istiqamət verir. Hər bir üsul özünəməxsus metodlarla filmin müəyyən tərəflərini önə çıxarır, bu da daha dərinlən və məqsədyönlü analiz aparmağa şərait yaradır. Beləliklə, doğru tənqid üsulunun seçilməsi analiz prosesinin strukturunu və dərinliyini müəyyən edir (Aslanlı, 2020).

Kino tənqidi bir çox nəzəri yanaşmalara əsaslanır və bu yanaşmaların hər biri filmin məzmununu, formasını və sosial kontekstini müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirir. İlk növbədə filmlər tarixi və mədəni kontekstdə təhlil edilə bilər. Bu metod filmin yaradıldığı dövrün sosial və siyasi şəraitini nəzərə alaraq, onun cəmiyyətə təsirini və mesajlarını araşdırır. Digər mühüm yanaşmalardan biri semiotik analizdir. Bu metod filmdəki vizual və səs elementlərinin mənalarını açmaq üçün istifadə olunur (Bordwell, Thompson, 2016). Montaj texnikası, rənglərin istifadəsi, kamera bucaqları və səsləndirmə kimi elementlər filmin daxili mənə qatlarını ortaya çıxarmaq üçün əsas götürülür. Bununla yanaşı, psixanalitik kino tənqidi filmin süjeti və personajlarının davranışlarını süüraltı dəyərlər və insan psixologiyası çərçivəsində araşdırır. Qeyd etmək lazımdır ki, XX əsrin əvvəllərində psixonəalizin inkişafı və detektiv bədii əsərlərin yaradılmasında sürətlənmə baş verdi və bir-birindən müstəqil formada inkişaf edən bu iki proses insan hərəkətlərinin məntiqi səbəb və formalarını öyrənməyə çalışır (Abbasov, 2009, s. 596). Bundan əlavə, filmlərin populyar mədəniyyətdə rolu və tamaşaçı reaksiyası da tənqidi təhlildə mühüm yer tutur (Abbasov, 2020). Filmin tamaşaçı tərəfindən necə qəbul edildiyi, onun ictimai diskursda yaratdığı müzakirələr və sosial mediada təsiri nəzərdən keçirilir. Beləliklə, kino tənqidi çoxsəviyyəli və geniş yanaşmaları əhatə edən bir sahədir və filmlərin müxtəlif kontekstlərdə qiymətləndirilməsinə imkan yaradır.

“Əqrəb mövsümü” Ceyhun Hidayətlinin “Əqrəb” romanının motivləri əsasında Emil Quliyevin rejissorluğunda və Azər Aydəmirin ssenarisi əsasında 2023-cü ildə çəkilmiş 12 seriyadan ibarət Azərbaycan serialıdır. Baş rollarda Azər Aydəmir (Rauf Eyvazov), Hikmət Rəhimov (Kənan Orucov), Güşvər Şərif (Səkinə Amanova), Abbas Qəhrəmanov (Qurban Amanov), Əli Əlizadə (Elnur) və başqaları çıxış edir (Hüseynli, 2021).

Dünya praktikası əsasında ən çox rast gəlinən hal budur ki, kitab uğur qazandıqdan sonra onun əsasında film çəkilməsinə qərar verilir. Bununla belə, “Əqrəb” kitabı ilk dəfə 2015-ci ildə işıq üzünə görmüş və hədəflənən uğuru əldə edə bilməmişdir. Amma “Əqrəb mövsümü” mini serialının populyarlıq qazanmasından sonra roman diqqət cəlb edərək ikinci dəfə nəşr olunub. Bu hal kino sənayesinin təsir və əhəmiyyətini göstərir (Quliyev, 2023).

İctimai TV-də göstərilmiş “Sabaha saxlamayaq” verilişində “niyə bu kitabın ekranlaşdırılması qərarına gəldiniz” sualına rejissor Emil Quliyev “Çünki bu əsərdə dünya detektiv klassiklərinin klişələrindən istifadə olunmayıb, sırf azərbaycanlı birinin faciəsi ilə bağlıdır,” deyərə açıqlayıb. Film qaçınılmaz olaraq dünya detektiv əsərlərindən izlər daşısa da, ümumi olaraq özünəməxsusdur və sırf Azərbaycan reallığını əks etdirir. Roman ekranlaşdırılarkən əsas məqamlar saxlanılmış, bir neçə məsələ isə dəyişdirilmişdir. Məsələn, kitabdakı baş qəhrəman Kənan Orucov detektiv kimi təsvir olunsada, serialda müstəntiq kimi təqdim edilib. Bu dəyişikliklərin ekranlaşdırma prosesinin realıqla uyğunlaşdırılması məqsədlə edildiyi bildirib (Stam, 2000).

“Əqrəb mövsümü” bütün şəhəri qorxu və təşvişdə saxlayan naməlum qatilin törətdiyi amansız qətlər və qatilin axtarış prosesi üzərində qurulmaqla özündə dram, triller və detektiv janrlarının

xüsusiyyətlərini birləşdirir. Rejissor Emil Quliyev kriminal hadisələri adi cinayət faktı kimi deyil, ailə və cəmiyyət problemləri ilə əlaqəli təqdim edir. Heç bir cinayət səbəbsiz işlənməyib və hər biri özünəməxsus mesaj gizlədir. Bu yanaşma tamaşaçının hadisələrə yalnız detektiv süjet kimi baxmamasına, eyni zamanda ailə münasibətləri və sosial problemlər üzərində düşünməsinə səbəb olur. Digər tərəfdən operator Məhəmməd Osmanın kamerası hadisələri sadəcə izləyici mövqeyindən yox, atmosferi və gərginliyi ötürən rakurslardan çəkərək tamaşaçını hadisələrin içində hiss etdirir. Süjet xətti möhkəm qurulub və hadisələr arasındakı keçidlər tamaşaçını yorğun salmadan marağı diri saxlayır (Əliyeva, 2021).

Film irəlilədikcə qətlərin yönləndiyi Amanovlar ailəsinin mürəkkəb vəziyyəti izləyicini maraqla və gərginlikdə saxlayır. Diqqətçəkən personajlardan biri ana - Səkinə Amanovadır. Səkinə övladlarını itirən və onların qatilini axtaran bir anadır. O, nə baş verdiyini, cinayətin səbəbini anlamalı, daha pis hadisələri qabaqlamalıdır. Rolun çətinliyinə baxmayaraq, aktrisa Güşvər Şərif bu hissləri tamaşaçıya ötürə bilib. Səkinənin səssizliyi, ağrısını içərisində yaşaması, fəryad qoparmasından daha çox təsiredici alınıb. Ananın səssizliyi biganəliyindən deyil, sakit və ayıq qalmaq məcburiyyətindən doğur. 12 bölümdən ibarət olan mini serialda yadda qalan səhnələr çoxdur. Məsələn, Səkinənin oğlunu gözləməsi, Kərimin qardaşının ayaqqabılarını bağlaması, Vaqifin ad günü səhnəsi, Vaqifin arvadı ilə birlikdə pəncərədən atılması olduqca təsirlidir (Kazımov, 2022).

Serialda tamaşaçılar arasında maraqlı doğuran səhnələr ilə yanaşı, kəskin mübahisələrə səbəb olan məqamlar çoxdur. Məsələn, Elnurun həbsxanada dəfələrlə təcavüzə məruz qalması (qisasın əsas motivlərindən biridir), onun ögey bacısı ilə cinsi əlaqədə olması, söyüşlərin və rus sözlərinin çox işlənməsi, açıq-aşkar öpüş səhnəsi və s (Məmmədova, 2019).

Serialın geniş tamaşaçı kütləsinin marağına səbəb olduğu, sosial şəbəkələrdə aktiv müzakirə edildiyi və televiziya məkanında ən çox izlənən layihələrdən birinə çevrildiyini vurğulamaq lazımdır. Bununla yanaşı, serialın nümayişi hüquqi maarifləndirmə baxımından mühüm rol oynayır və gəncləri hüquqazidd əməllərdən çəkindirmək üçün təsirli vasitələrdən biri kimi qiymətləndirilə bilər (Mehdi, 2024).

Baş Prokurorluq tərəfindən “Heydər Əliyev ili” çərçivəsində Azərbaycan Prokurorluğu üzrə təsdiq edilmiş Tədbirlər Planına uyğun olaraq təşkil edilən hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətində fərqlənən şəxslərlə yanaşı, “Əqrəb mövsümü” serialının yaradıcı heyəti və aktyorları da təltif edilib. Bu qərar serialın cəmiyyətə hüquqi biliklərin çatdırılması, prokurorluq peşəsinin mürəkkəb və məsuliyyətli məqamlarını realist şəkildə əks etdirməsi ilə əlaqələndirilib (Sultanova, 2023).

Nəticə

Azərbaycan kinosu müstəqillik dövründə həm yaradıcı baxımdan, həm də texnoloji imkanlar baxımından əhəmiyyətli inkişaf yolu keçmişdir. “Əqrəb mövsümü” kimi müasir seriallar bu inkişafın konkret nümunəsi kimi çıxış edir. Serialın uğuru kino sənayesində yeni nəsil rejissor və ssenaristlərin rolunu bir daha ön plana çıxarır. Kino tənqidi yanaşmalar vasitəsilə belə ekran işlərinin daha dərinlən və çoxşaxəli təhlili mümkündür. Bu təhlil yalnız bədii keyfiyyəti deyil, həm də sosial və mədəni təsiri ortaya çıxarmağa imkan yaradır. Beləliklə, “Əqrəb mövsümü” nümunəsində göründüyü kimi, Azərbaycan kinosu həm məzmun, həm də forma baxımından yeni mərhələyə qədəm qoyur.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, Ə. (2020). *Azərbaycan kinosunun müasir mərhələsi: İnkişaf tendensiyaları və problemlər*. Elm və Təhsil Nəşriyyatı.
2. Abbasov, N. (2009). *Mədəniyyət siyasəti və mənəvi dəyərlər*. Bakı.
3. Alexander, F., Camarero, E., & Levitskaya, A. (2023). Theoretical concepts of film studies in cinema art. *Media Education (Mediaobrazovanie)*, 19(3), 353–403. Cherkas Global University.
4. Aslanlı, A. (2020). Kino tənqidində yanaşmalar: Tarixi və nəzəri baxış. *Mədəni İrs və Estetika*, 6(2), 71–78.

5. Bordwell, D., & Thompson, K. (2016). *Film art: An introduction* (11th ed.). McGraw-Hill Education.
6. Əliyeva, S. (2021). Azərbaycan kino sənətində gənc rejissorların rolu. *Mədəniyyət və İncəsənət Jurnalı*, (2), 55–63.
7. Hüseyinli, N. (2021). Semiologiya və Azərbaycan vizual sənətləri: Kino nümunələri əsasında analiz. *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Xəbərləri*, 76(1), 89–97.
8. Kazimov, E. (2022). Kino və psixozanaliz: Şüuraltı dəyərlərin vizual təqdimatı. *Humanitar Elmlər Jurnalı*, 15(3), 121–130.
9. Mehdi, N. (2024, mart 4). Bir az da kinosemiotika haqqında (“Əqrəb mövsümü” teleserialı əsasında). *Ədəbiyyat qəzeti*, s. 4–5.
10. Məmmədova, T. (2019). Azərbaycan müstəqillik dövrü kino sənətində sosial mövzular. *Elm və Cəmiyyət*, 8(4), 34–40.
11. Mulvey, L. (1975). Visual pleasure and narrative cinema. *Screen*, 16(3), 6–18. <https://doi.org/10.1093/screen/16.3.6>
12. Quliyev, R. (2023). “Əqrəb mövsümü” mini-serialının ictimai diskursdakı rolu. *Yeni Mediya Araşdırmaları*, 2(1), 47–55.
13. Stam, R. (2000). *Film theory: An introduction*. Blackwell Publishing.
14. Sultanova, S. (2023, mart 4). “Əqrəb mövsümü”: Yeni mərhələnin başlanğıcı. *525-ci qəzet*.

Daxil oldu: 22.11.2024

Qəbul edildi: 25.02.2025